

POLEMIKE

**SLOVENSKI EKSONIMI SKOZI PRIZMO PRVEGA
SLOVENSKEGA PRAVOPISA**

AVTOR

dr. Matjaž Geršič

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika,
Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
matjaz.gersic@zrc-sazu.si

DOI: 10.3986/GV92107

UDK: 811.163.6'373.21

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Slovenski eksonimi skozi prizmo prvega slovenskega pravopisa

Članek z vidika eksonimov analizira prvi slovenski pravopis v slovenskem jeziku, ki ga je leta 1899 izdal Fran Levec. Analiza je pokazala, da se je Levec eksonimov zelo dobro zavedal, čeprav zanje še ni uporabil terminologije, ki jo poznamo danes. Osredinil se je predvsem na eksonime v okolici slovenskega jezikovnega območja, predvsem na matično državo Avstro-Ogrsko in sosednje dežele. V pravopisu pa ni nobenih imen iz nelatiničnih pisav in imen v latinici zunaj Evrope. Članek na koncu navaja slovenske eksonime, ki jih temeljna strokovna literatura doslej še ni obravnavala in bi jih bilo smiselno vključiti v Slovar slovenskih eksonimov.

KLJUČNE BESEDE

geografija, jezikoslovje, eksonim, endonim, slovenski jezik, pravopis

ABSTRACT

Slovenian exonyms through the lens of the first Slovenian normative guide

This article analyses the first Slovenian normative guide, published by Fran Levec in 1899, from the perspective of exonyms. The analysis shows that Levec was well acquainted with exonyms, even though he did not yet apply the same terminology as used today to describe them. He primarily focused on exonyms close to the Slovenian linguistic area, especially those in Austria-Hungary and neighboring countries. However, the normative guide does not include any names in non-Roman scripts or any Roman-script names of places outside Europe. The article concludes with a list of Slovenian exonyms that have not yet been examined in seminal specialist literature and that should be included in Slovar slovenskih eksonimov (Dictionary of Slovenian Exonyms).

KEY WORDS

geography, linguistics, exonym, endonym, Slovenian, normative guide

Uredništvo je prispevek prejelo 14. oktobra 2020.

1 Uvod

Različne danosti v prostoru (na primer naselja, reke, države) identificiramo z zemljepisnimi lastnimi imeni, ki jih lahko členimo na različne načine. Ena od temeljnih členitev zemljepisna imena razvršča med endonime in eksonime. Natančni definiciji obeh pojmov sta predmet večletnih razprav (Kladnik 2009b) v Delovni skupini za eksonime (*Working Group on Exonyms*), ki deluje v okviru Skupine izvedencev Organizacije združenih narodov za zemljepisna imena (*United Nations Group of Experts on Geographical Names, UNGEGN*). Definiciji izrazov, kot jih v svojih raziskavah uporablja slovensko imenoslovje, sta povzeti po UNGEGN-ovem Slovarju toponimske terminologije (*Glossary ... 2007*):

- »Eksonim je zemljepisno ime za topografski objekt ali geografski pojav zunaj območja, kjer ima jezik, ki mu eksonim pripada, status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt ali pojav zastopan, na primer /.../ francosko *Londres* za angleško *London* [...]« (Kladnik s sodelavci 2013, 17).
- »Endonim je ime topografskega objekta ali geografskega pojava v enem od jezikov na območju, kjer je ta objekt oziroma pojav, in to ne glede na črkopis ali transliteracijski ključ, v katerem je zapisano, na primer *Vārānasi* (ne *Benares*), *Aachen* (ne *Aix-la-Chapelle*) [...]« (Kladnik s sodelavci 2013, 17).

Kladnik in sodelavci (2013) pojasnjujejo še dva termina, in sicer prekmajno zemljepisno ime ter zgodovinsko zemljepisno ime. Prekmajno ime je zemljepisno ime topografskega objekta ali pojava, ki se razteza v več državah, na primer *The Alps* (Alpe), zgodovinsko zemljepisno ime pa se uporablja samo v zgodovinskih virih in ga je pozneje nadomestilo drugo ime, na primer *Monakovo* za München. Slednjega bi lahko označil tudi za zgodovinski oziroma arhaični eksonim.

Obravnave starejše rabe slovenskih eksonimov so se lotevali tako jezikoslovci kot geografi. Prvo obširnejšo razpravo je pripravila jezikoslovka Irena Orel (2003), ki je obravnavala slovenske eksonime v časopisu do 19. stoletja, nekaj let pozneje pa je obširno študijo eksonimov na podlagi kartografskega gradiva pripravil geograf Drago Kladnik (2007b).

Na zavedanje težavnosti zapisovanja in rabe tujih zemljepisnih imen so že pred tem opozorili različni raziskovalci. Med geografi je prvi o tem pisal Anton Melik (1928), istega leta pa je slovar zemljepisnih imen, ki zajema tudi eksonime, izdal Josip Brinar (1928). Z izzivi zapisovanja tujih zemljepisnih imen in eksonimov pa so se srečevali predvsem uredniki atlasov, na primer Jakob Medved (1969), Janko Moder (1972) ter Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko (2003). Med geografi sta se poleg Kladnika z eksonimi poglobljeno ukvarjala Milan Orožen Adamič, ki je kot prvi pripravil seznam slovenskih eksonimov (1997) in je bil tudi sklicatelj Delovne skupine za eksonime pri Organizaciji združenih narodov, ter Drago Perko, ki se je poleg Kladnika specializiral predvsem za imen držav. V zadnjem obdobju se med geografi posveča preučevanju zemljepisnih imen, med drugim tudi eksonimov, tudi Matjaž Geršič.

Kladnik, Perko in Geršič so samostojno ali v soavtorstvu pripravili več del, ki eksonime obravnavajo z različnih vidikov, na primer Geršič in Kladnik (2015; 2016), Geršič (2019), Kladnik (1995; 2005; 2006; 2007a; 2007b; 2007c; 2007d; 2009a; 2009b; 2016), Kladnik in Bole (2012), Kladnik in Perko (2007; 2013a; 2013b; 2015a; 2015b; 2017; 2018; 2019), Kladnik s sodelavci (2013; 2017), Kladnik in Geršič (2014; 2016; 2018), Kladnik in Urbanc (2011), Kladnik in Pipan (2014), Perko in Kladnik (2001; 2017; 2019), Perko, Jordan in Komac (2017) ter Perko (1996a; 1996b).

Glavnina omenjenih analiz in razprav je temeljila predvsem na kartografskih virih, medtem ko so kot vire eksonimov spregledale slovenske pravopise. Izjema je bil Slovenski pravopis (2001), v katerem tuja zemljepisna imena obravnava Kladnik (2005). Zaradi sistematičnosti so kartografski viri zagotovo hvaležnejši vir kot pravopisi, vendar je z vidika celovite obravnave eksonimov tudi to gradivo vredno natančnejše analize. To nas je vodilo k poglobljeni analizi prvega slovenskega pravopisa v slovenskem jeziku. Zanimali so nas predvsem vplivi na tvorbo eksonimov v pravopisu ter vpliv pravopisa na rabo eksonimov v poznejših kartografskih in geografskih delih.

2 Slovenski pravopisi

Prvi urejeni nauk o pisavi, torej pravopis za slovenski jezik, je bil vključen v Bohoričevo slovnico *Arcticae horulae succisivae, de Latino Carniolana literatura, ad Latinae linguae analogiam accommodata, unde Moshoviticae, Rutenicae, Polonicae, Boëmicae & Lusaticae lingvae, cum Dalmatica & Croatica cognatio, facile deprehenditur* (Zimske urice proste o latinsko-kranjski pismenosti, po priliki latinskega jezika uravnani, iz katere se moškoviškega, rutenskega, poljskega, češkega in lužiškega jezika sorodnost z dalmatinskim in hrvaškim lahko spozna), ki je bila natisnjena leta 1583, izdana pa leto pozneje v Wittenbergu. Napisana je v latinskem jeziku (Eiselt 2010). Prvi pravopis v slovenskem jeziku pa je bil kot uradno sprejeti šolski priročnik izdan leta 1899 na Dunaju, torej v Avstro-Ogrski, kjer je bila slovensščina deželni jezik v Cislajtaciji. Izhodiščno gradivo za pripravo pravopisa je bil slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika, deloma pa se je naslanjal tudi na razmišljanja patra Stanislava Škrabca, ki jih je objavljajl v verski reviji Cvetje z vrtov svetega Frančiška (Dobrovoljc 2015). Pravopis sestavlja dva dela: splošni, ki vsebuje pravila, in slovarski del. Pripravil ga je slovenski literarni zgodovinar in esejist Fran Levec (slika 1) (Dobrovoljc 2015).

Slika 1: Naslovnica Levčevega pravopisa.

Levčevemu pravopisu je do danes sledilo še šest temeljnih pravopisnih del (preglednica 1), pravopisna poglavja pa so bila vključena tudi v nekatere slovnice in druga dela (Ahačič 2015).

3 Metodologija

Najprej smo analizirali splošni del Levčevega pravopisa, v katerem so opredeljena pravila, nato še slovarski del. Pri splošnem delu smo zemljepisna imena identificirali v različnih poglavjih, ki so vezana na tematiko zemljepisnih imen, in hkrati skušali ugotoviti odnos avtorja pravopisa do rabe eksonimov. Identificirane eksonime smo primerjali z referenčnimi viri, ki so izšli pred pravopisom in po njem. Kot starejši vir smo uporabili Atlant, prvi slovenski atlas sveta, ki je izhajal med letoma 1869 in 1877 (Fridl s sodelavci 2005; Kladnik s sodelavci 2006; Urbanc s sodelavci 2006), kot mlajši referenčni vir pa Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom (Orožen 1902). Eksonime iz obeh virov vsebuje Slovar slovenskih eksonimov (Kladnik in Perko 2013a), iz katerega smo dejansko črpali podatke o imenih. Opozoriti velja, da smo v slovarskem delu tuja zemljepisna imena identificirali le, če se pojavljajo v glavi geselskega članka ali v njegovem zaglavju (kot zgled). Prav tako smo identificirali vse imenovalniške različice posameznega imena, torej alonime. Na podlagi izvedene analize smo eksonime, ki jih vsebuje Slovenski pravopis 1899, tudi klasificirali.

4 Rezultati in razprava

4.1 Splošni del

Zemljepisna imena, ki jih Levec označuje kot *krajna imena*, najprej obravnava v poglavju o oblikoslovju, ko je govora o sklanjatvi lastnih imen. Na tem mestu med tujimi imeni omenja le Carigrad, ki ga označi za *izposojeno* ime, in nekaj imen v sedanjem zamejstvu (na primer Nabrežina).

Bolj poglobljeno se avtor tujih zemljepisnih imen dotakne v tretjem poglavju o debloslovju, v podpoglavju *Kako obrazimo tuja imena*. Ugotavlja, da smo v svoj jezik zaradi mednarodnih povezav, trgovine, cerkvenih in državnih uredb sprejeli tudi številne tuje besede, ki jih ni primerno sloveniti, saj bi se nji-

Preglednica 1: Seznam dosedanjih slovenskih pravopisov.

naslov	leto izida	avtor/avtorji
Slovenski pravopis	1899	Fran Levec
Slovenski pravopis	1920	Anton Breznik
Slovenski pravopis	1935, 1937	Anton Breznik, Fran Ramovš
Slovenski pravopis	1950	Fran Ramovš, Oton Župančič, Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Matej Šmalc, Jakob Šolar
Slovenski pravopis	1962	Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Lino Legiša, Janko Moder, Mirko Rupel, Anton Sovrè, Matej Šmalc, Jakob Šolar, France Tomšič
Slovenski pravopis	2001	Jože Toporišič (urednik), Franc Jakopin, Janko Moder, Janez Dular, Stane Suhadolnik, Janez Menart, Breda Pogorelec, Kajetan Gantar, Martin Ahlin, Milena Hajnšek – Holz, Ljudmila Bokal, Alenka Gložančev, Janez Keber, Branka Lazar, Zvonka Praznik, Jerica Snoj

hov pomen lahko izgubil (na primer realka → rečna šola). »... Ker pa slovenščina tujim besedam ni naklonjena, izkušamo tujkam, zlasti kadar so vzete iz starodobnih jezikov, v debljih kakor v končnicah dati kolikor moči domače lice s tem, da jih uravnamo po glasovnih pravilih slovenskega jezika na nastopne načine ...« (Levec 1899, 62). Avtor zatem sistematično navaja različne glasovne kombinacije, pri katerih prihaja do slovenjenja lastnih imen na splošno:

- spreminjanje tujih dvoglasnikov: *au* → *av*, *eu* → *ev*, *ai* → *aj*, *ei* → *ej*, *oi* → *oj*, *ui* → *uj*, *ae* in *ie* → *v*, na primer Australia → Avstralija;
- vrivanje glasu *j* (tj. zapolnitev hiata med dvema samoglasnikoma) v končajih *ia*, *ie*, *ea*, na primer Italia → Italija;
- odpravljanje podvojenih soglasnikov, na primer Gallia → Galija;
- spreminjanje tujih veččrkij v slovensko enočrkovno ustreznico *ch* → *k* ali *h*, *ph* → *f*, *q(u)* → *k(v)*, *rh* → *r*, *th* → *t*, *x* → *ks*, *y* → *i*, na primer Triphylia → Trifilija;
- zapis latinskega *c* se pred *e*, *i*, *y* piše kot *c*, v drugih primerih pa kot *k*, na primer Celeia → Celeja.

Splošnim pravilom podomačevanja sledijo pravila, vezana na posamezni jezik. Najprej sta skupaj obravnavana grščina in latinščina, za kateri veljajo naslednja pravila:

- lastna imena moškega in ženskega spola ohranijo končnico *-a*, na primer Creta → Kreta;
- v grških lastnih imenih s končnico *-e* se *le-ta* spremeni v *-a*;
- v lastnih imenih moškega spola s končaji *-as*, *-ias* in *-yas*, se opušča končni *s*;
- lastna imena na *-es*, *-os*, *-us*, *-um* te končaje izgubijo, kadar pa sta na koncu dva soglasnika, ki nista *-rk*, *-rp*, *-rt*, *-nd*, *-nt* in *-st*, se mednju vrine polglasni *e*;
- lastna imena na *-ios*, *-ius*, *-aos*, *-aus*, *-aeus*, *-eus*, *-ous*, *-aeum*, *-ion* in *-ium* izgubijo končaj *-os*, *-us*, *-on* in *-um* ter dobijo končaj *j*, na primer Piraeus → Pirej;
- pri nekaterih imenih pokrajaj se končnica *-um* spremeni v *-ja*, na primer Latium → Lacija;
- grška lastna imena s končajem *-on*, *-or* in *-an* ter tista latinska, ki se sklanjajo po zgledu tretje sklanjatve in v rodilniku ednine razen sklonila ne dobijo dodatnega glasu, ostajajo nespremenjena, na primer Babylon → Babilon;
- v grških in latinskih imenih, ki v rodilniku ednine pred sklonilom dobijo podaljšek ali spremenijo končnico, se sklonilo opušča – samostalniki moškega spola ostanejo nespremenjeni, samostalniki ženskega spola pa dobijo slovensko končnico *-a*, na primer Aeolis → Eolida;
- grška imena ženskega spola s končnico *-o* slednjo ohranijo;
- množinska zemljepisna imena s končnico *-ae* (*ai*), *-i* (*oi*), *-a* in *-es* se tudi v slovenščini sklanjajo v množini, na primer Delphi: Delfi → Delfov (rod.), Delfom (daj.);
- grška imena s končajem *-polis* so v slovenščini lahko ženskega ali moškega spola, na primer Akropolis → Akropola in Neapolis → Neapol;
- nekatera imena, kot so Albis, Rhenus, Rhodanus, imajo slovenske oblike Laba, Rena ali Ren in Rona ali Rodan.

Avtor se pri navajanju pravil podomačevanja, ki tvorijo eksonime različnih tipov, dotakne tudi popolnoma slovenskih imen, na primer Sveta gora za Athos in Zora za Eos.

Sledijo pravila glede nemških zemljepisnih imen, ki jih je mogoče zapisovati na tri načine:

- če je za nemško zemljepisno ime na voljo posebno slovansko ime, je treba uporabiti to, na primer Austerlitz → Slavkov; nekatera tovrstna imena so manj poznana, zato je treba v oklepaju zapisati tudi endonim, na primer Dečim (Tetschen);
- če za nemško lastno ime nimamo slovenskega imena, je treba uporabiti latinsko, romansko ali starejše nemško ime, ki je glasovno bližje slovenščini, na primer Basel → Bazileja;
- nekatera nemška imena je treba pri rabi v slovenščini ohraniti v izvorni obliki, torej kot endonim – izjema je raba zemljepisnih imen v knjigah, »namenjenih preprostemu narodu, ki ne zna brati tujih črk« (Levec 1899, 69); tedaj se jih lahko zapiše v podomačeni obliki, na primer Würzburg → Virzburg.

Pri madžarskih imenih je treba uporabljati bodisi slovenska imena, na primer Bars → Tekov, bodisi endonimsko obliko imena, pri čemer je v oklepaju treba dopisati slovensko izreko, na primer

Erzsebetváros (Eržebetvaroš). Če je besedilo namenjeno preprostemu bralstvu, se takšna imena lahko piše skladno s slovenskim pravopisom. Pri tem velja upoštevati naslednje glasovne prilagoditve: *gy* → *dž*, *z* → *z*, *sz* → *s*, *zs* → *ž*, *s* → *š*, *cs* → *č*, *cz* → *c*, na primer Füzes Gyarmat → Fizeš Džarmat.

Pri italijanskih imenih pravopis navaja tri možne različice zapisa:

- če za italijansko ime obstaja slovenska imenska različica, jo je treba uporabiti, na primer Ancona → Jakin;
- če se italijansko ime v izreki ne razlikuje od slovenske, se ga rabi nespremenjeno, na primer Livorno → Livorno;
- kadar pa za italijanska imena nimamo domačih (tj. slovenskih) imen, se uporabijo izvirna imena, v oklepaju pa jim je treba pripisati ustrezno izreko, na primer Chiusaforte (Kjuzaforte).

Ker se zapis francoskih, španskih, portugalskih in angleških imen zelo razlikuje od njihove izreke, je treba skladno s pravopisom uporabiti izvorno obliko imena, v oklepaju pa pripisati slovensko izreko, na primer Bordeaux (Bordó), Cadix (Kadiz), Marajó (Maražó), New York (Novi Jork). Edino ime, ki ga pravopis omenja kot izjemo, je Pariz, za katerega narekuje rabo slovenskega eksonima.

V splošnem pravopis narekuje, da je treba v knjigah, namenjenih »preprostemu narodu in mladim ljudem«, vsa tuja imena pisati po izreki in ne v izvorni obliki.

Zadnji sklop pravil je vezan na slovanska imena:

- pri srbohrvaškem jeziku je ob podomačevanju treba uporabiti naslednja pravila prečrkovanja: *ć* → *č*, *u* → *ol*, *ac* → *ec*, *ak* → *ek*, *ar* → *er*, *ije* → *e*, na primer Dugopolje → Dolgo polje;
- pri čeških imenih je treba upoštevati naslednja pravila prečrkovanja oziroma podomačevanja:
  - *h* → *g*, na primer Králové Hradec → Kraljev Gradec;
  - *ch* → *h*, na primer Chrastov → Hrastov;
  - *y* in *ý* → *i*, na primer Svobodné dvory → Svobodni dvori;
  - zlogotvorni *l* → *ol*, na primer Plzeň → Polzenj;
  - *ň* → *nj*, na primer Veleň → Velenj;
  - *t* in *t* pred *e* in *i* → *č*, *d'* → *dž* ali *j*, na primer Lšteň → Lščenj;
  - *ř* → *r* ali *ž* (ob *p*, *t*, *k*, *h* pa *š*), na primer Příbram → Pribram in Pšibram;
  - če obstajajo slovenska imena, jih je treba uporabiti, na primer Meziříčí → Medrečje;
- pri poljskih imenih je treba upoštevati naslednja pravila:
  - *ł* → *l*, ki se za soglasniki in pred samoglasniki izgovarja čisto, pred soglasniki in na koncu pa kakor [u] (u), na primer Wołnowiec → Volnovec (izg. Vou̯novec);
  - *rz* → *ž* ali *r* (ob *p*, *t*, *k*, *h* pa *š*) na primer Jędrzejowicz → Jendžejovič (izg. Jendrejovič);
  - *ć*, *ś*, *ź* ter *ci*, *si*, *zi* → *č*, *š*, *ž*, na primer Kościuszko → Koščuško;
  - *sz* → *š*, *cz* → *č*, na primer Szczawnica → Ščavnica;
  - nosnika *q* in *ę* se pišeta kot *on*, *om* ali *en*, na primer Oświęcim → Ošvjenčim;
  - številna poljska imena se lahko pišejo tako, kot bi se ime izgovarjala, če bi bila izvorno slovenska, na primer Podgórze → Podgorje.

Pri čeških in poljskih imenih se, kadar je v enem zlogu več soglasnikov, mednje vrine samoglasnik, na primer Litomyšl → Litomišel, Lwów → Levov (Levec 1899).

Iz navodil za zapis tujih zemljepisnih imen v prvem slovenskem pravopisu se torej nakazujejo nekatere splošne smernice njihove rabe. Natančna navodila pri podomačevanju so brez dvoma vodila k tvorbi številnih novih podomačenih zemljepisnih imen, obenem pa se v pravilih eksplicitno izraža zavedanje o obeh glavnih tipih zemljepisnih imen, endonimih in eksonimih. Raba oblike tujih zemljepisnih imen je odvisna predvsem od izvornega jezika. Pri grščini in latinščini lahko ugotovimo, da je v pravopisu veliko pravil za podomačevanje, le redka pa so slovenska imena, na primer Carigrad. Ta imena Levec označuje kot »posebna domača imena« ali »posebna slovanska imena« in priporoča njihovo rabo. Tovrstnih primerov je bistveno več pri nemških, italijanskih in madžarskih imenih, medtem ko jih pri angleških, španskih, portugalskih in francoskih skorajda ni.

4.2 Slovarski del

Pri pregledu slovarskega dela pravopisa, ki obsega 38 strani, smo ugotovili, da je v njem zelo malo zemljepisnih imen. Izjeme so imena Atos, Dunaj in Pariz, nekaj imen slovenskih krajev ter nekaj prebivalških imen, izpeljanih iz zemljepisnih imen, na primer Afričan, Američan, Anglež. Bistveno večji nabor zemljepisnih imen, tudi eksonimov, je torej v prvem, splošnem delu pravopisa.

4.3 Imenski korpus

Imenski korpus, ki je predmet analize, vsebuje zemljepisna imena, ki jih kot domača opredeljuje avtor ali pa se razlikujejo od aktualnih endonimov. Korpus vsebuje 274 poimenovanih topografskih objektov za katera avtor navaja 291 eksonimov – v 17 primerih sta torej navedeni po dve eksonimski različici oziroma alonima.

Preglednica 2: Primerjava različnih eksonimov za isti topografski objekt, ki se pojavljajo tako v Atlantu kot v pravopisu.

Atlant	Pravopis 1899	sodoben endonim/sodoben eksonim
Kiklade	Ciklade	Kiklades/Kikladi
Banska Bistrica	Banjška Bistrica	Banská Bystrica/Banska Bistrica
Belgrad/Erdeljski Belgrad	Erdeljski Beli grad	Alba Iulia/–
Biheč	Bihač	Bihač/–
Bolzan (Bocen)	Bolcan	Bolzano-Bozen/–
Breze	Breže	Friesach/Breže
Brunšvik	Brunsvik	Braunschweig/–
Budejovice	Budejevice	České Budějovice/Češke Budějovice
Draždane	Draždani	Dresden/–
Erdelj/Erdeljsko	Zalesje	Transilvania; Ardeal; Erdély; Siebenbürgen/ Transilvanija; Erdeljsko; Sedmograška
Glimona	Glemona	Gemona del Friuli; Glemone/Humin; Gumin
Inšpruk/Innsbruck	Inomost	Innsbruck/–
Korske planine	Golovec	Koralpe/Golica
Kraljevi Gradec	Kraljev Gradec	Hradec Králové/Kraljevi Gradec
Mnihov	Monakovo	München/–
Pelzenj	Polzenj	Plzeň/Plzen
Pomorje	Pomoransko	Pommern; Pomorze/Pomorjanska
Smrečine	Smrečnice	Fichtelgebirge; Smrčiny/Smrečine
Stolni Belgrad	Stolni Beli grad	Székesfehérvár/–
Šopronj	Sopronj	Sopron/–
Švajca/Švicarsko	Švica	Schweiz; Suisse; Svizzera; Svizra/Švica
Veliki Glokner	Veliki Klek	Großglockner/Veliki Klek
Videm	Vidim	Udine; Udin/Videm; Viden

Eksonimov, ki jih vsebujeta tako Levčev pravopis kot starejši referenčni vir (Atlant; Fridl s sodelavci 2005), je 86, takšnih, ki jih vsebuje mlajša referenčna literatura (Orožen 1902), pa 62. Eksonimov, ki so navedeni tako v pravopisu, kot tudi v obeh referenčnih delih, je 56.

Če primerjamo eksonime v Levčevem pravopisu z eksonimi, navedenih v Atlantu (preglednica 2), torej starejši referenčni literaturi, ugotovimo, da gre v 46-ih primerih za identično obliko eksonima (na primer Budišin, Dunaj, Lipsko). V 17-ih primerih pa gre za delno ujemanje. V Atlantu sta na primer eksonim Avstralija in njegov alonim Nova Holandija, Levčev pravopis pa vsebuje le ime Avstralija. Takšnih primerov je 12, od tega so v Atlantu šestkrat navedeni po dve eksonimski različici, šestkrat pa celo po tri. Levec po dva alonima navaja v šestih primerih, na primer Šumava in alonim Češki les. V 23-ih primerih se eksonimi v Atlantu in v pravopisu razlikujejo. Razlike so lahko zelo majhne (na primer Breze oziroma Breže), lahko pa gre za imena, ki so si različna do te mere, da jih brez iste lokacije na zemljevidu težko prepoznamo kot alonima, na primer Korske planine (v Atlantu) oziroma Golovec (v pravopisu).

Če eksonime v Pravopisu iz leta 1899 primerjamo s poznejšo referenčno literaturo (Orožen 1902; preglednica 3), ugotovimo, da oba vira navajata eksonime za 62 topografskih objektov. Njihova primerjava pokaže, da so v 33 primerih identični (na primer Blatno jezero, Pečuh, Levov), v 22-ih primerih se razlikujejo (na primer Monakovo oziroma Munchen), v šestih primerih pa gre za delno ujemanje. V štirih primerih namreč alonime navaja Pravopis (na primer Rona in Rodan), v dveh pa Orožnov atlas (na primer Bolcan in Bozen).

Preglednica 3: Primerjava različnih eksonimov za isti topografski objekt, ki se pojavljajo tako v Levčevem pravopisu kot v Orožnovem atlasu.

Pravopis 1899	Orožnov atlas	sodoben endonim/sodoben eksonim
Neapol	Napolj	Napoli/Neapelj
Banjška Bistrica	Banska Bistrica	Banská Bystrica/Banska Bistrica
Bruselj	Brüssel	Brussel; Bruxelles/Bruselj
Dneper	Dnieper/Dnjeper	Dnepr; Dnjapro; Dnipro/Dneper
Dnester	Dnjester	Dnister; Nistru/Dnester
Erdeljski Beli grad	Karlsburg	Alba Iulia/-
Hesija/Hesensko	Hesko	Hessen/-
Kodanj	Kopenhagen	København/-
Kraljev Gradec	Kraljevi Gradec	Hradec Králové/Kraljevi Gradec
Monakovo	Munchen	München/-
Moriš	Maros	Mureş; Maros/Mureš
Polzenj	Plzen/Plzenj	Plzeň/Plzen
Smrečnice	Smrečina	Fichtelgebirge; Smrčiny/Smrečine
Sopronj	Šopronj	Sopron/-
Staro mesto	Čedad	Cividale del Friuli; Cividât/Čedad
Stolni Beli grad	Stolni Beligrad	Székesfehérvár/-
Vidim	Videm	Udine; Udin/Videm; Viden
Zalesje	Erdeljsko	Transilvania; Ardeal; Erdély; Siebenbürgen/ Transilvanija; Erdeljsko; Sedmograška

Primerjava eksonimov v nizu vseh treh virov pokaže, da so v 18-ih primerih v vseh treh navedeni isti eksonimi, na primer Dunaj, Praga, Levov, Sibinj, Gdansko, le dva primera pa sta takšna, kjer se eksonimi v vseh treh virih razlikujejo (Smrečnice – Smrečine – Smrečina; Polzenj – Pelzenj – Plzen/Plzenj).

Primerjava s sedanjo rabo eksonimov, ki imajo v Slovarju slovenskih eksonimov (Kladnik in Perko 2013a) status nujne oziroma priporočljive rabe pokaže, da je 17 primerov takšnih, kjer je v sodobni rabi nujna ali priporočljiva ista eksonimska oblika, kot jo navajajo vsi trije obravnavani viri (na primer Italija, Atene, Mozela). Dva eksonima (Gdansko in Levov) sta takšna, ki se v vseh treh virih pojavljata v drugačnih eksonimskih oblikah kot je priporočeno ali nujno v sodobni rabi. Raba petih eksonimov je danes neprimerna ali manj priporočljiva, zato se namesto njih svetuje rabo endonima. Ti primeri so Sibinj (Sibiu), Kraljevec (Kaliningrad), Braševo (Braşov), Murica (Mürz) in tudi Pečuh (Pécs), ki je med vsemi petimi imeni še najbolj zakoreninjen.

4.4 Slovar novih eksonimov

Iz pravopisnega nabora eksonimov za 274 topografskih objektov smo najprej izločili tiste eksonime, ki se v identični obliki pojavljajo bodisi v Cigaletovem Atlantu bodisi v Orožnovem šolskem atlasu. Takšnih primerov je 79. Za nadaljnjo obravnavo je tako ostalo 195 topografskih objektov, poimenovanih z eksonimi, navedenih v pravopisu. V tej skupini moramo najprej razmejiti med eksonimi, kot jih je konec 19. stoletja razumel Levec in so dandanes zaradi sprememb političnih meja dejansko endonimi, in preostalimi eksonimi.

MATIJAŽ GERŠIČ

Slika 2: Stara oljka v Baru velja za najstarejše drevo v Evropi. Za to črnogorsko pristaniško mesto Levec navaja eksonimsko različico Bar in endonimsko obliko Antivari. Slednje je brez dvoma italijanskega izvora, zanimivo pa je, da se je kljub dejstvu, da je mesto po podpisu Berlinskega miru 13. julija 1878 pripadlo Črni gori, in so mu ob tem spremenili ime, italijanska različica imena uporabljala še naprej.

Prva skupina vsebuje 31 imen – gre predvsem za imena v tedanji večnacionalni Avstro-Ogrski, kjer je bil v avstrijskem delu (Cislajtanija) uradni jezik nemščina, vendar so bili v posameznih deželah uradni tudi nekateri deželni jeziki, medtem ko je bil v ogrskem delu (Translajtanija) uradni jezik le madžarščina. Poleg Nemcev in Madžarov so bili med številčnejšimi etničnimi skupinami tudi Čehi, Slovaki, Poljaki, Ukrajinci, Slovenci, Hrvati, Srbi, Romuni in Italijani (Shepherd 1911). Nekatere etnične skupine so bile zaradi zgodovinskih okoliščin politično odrezane od matičnih dežel, na primer Italijani v priobalnem delu Primorja ali Madžari v Bukovini. Vse to je vplivalo na dojetje endonimskih oblik imen, čeprav o njihovi sistematični rabi glede na prevladujočo etnično skupino ne moremo govoriti. Ta paradigma se namreč izkaže za zmotno že na primeru Dalmacije, kjer so bila kot endonimi v rabi številna italijanska imena, čeprav je bila večina prebivalcev slovenskega izvora. Podobno je tudi v primeru Vzhodne Galicije, kjer so med večinsko ukrajinsko etnično skupino v mestu Lvovu prevladovali Poljaki, pa se poljska oblika imena kljub temu ni uveljavila v širši rabi. Očitno je, da tradicija rabe določene endonimske oblike izhaja iz še starejših zgodovinskih obdobj, v primeru Dalmacije iz časa Beneške republike, pri čemer velja opozoriti, da so tudi Francozi, ki so na delu tega ozemlja ustanovili Ilirske province (slika 2 in 3), uporabljali italijanska imena.

V tej, tako imenovani endonimski skupini, posebej izpostavljamo imeni, ki sta zdaj slovenska endonima, Levec pa ju opredeljuje kot eksonima. Prvo je Mur oziroma Mura, torej ime reke na vzhodu Slovenije, ki teče tudi po sosednjih državah Avstriji, Madžarski in Hrvaški. Čeprav je bila Mura mejna reka, Levec slovenskega imena ne dojema kot enakovrednega nemškemu, četudi za takšen sklep ni bilo nobene logične podlage. Posebej zanimivo je ime Masern na Kočevskem, ki ga Levec dojema kot endonim, kar je z gledišča sodobne terminologije tudi bilo, vendar je bilo očitno že tedaj znano tudi slovensko

ZEMLJEPIŠNI MUZEJ GJAM ZRC SAZU

Slika 3: Izsek iz francoskega zemljevida Ilirskih provinc Gaetana Palme (*Carte des Provinces Illyriennes*, 1812; Gašperič, Orožen Adamič in Šumrada 2012), na katerem so v Kvarnerju in Dalmaciji navedena večinoma italijanska imena.

ime Grčarice, ki ga predlaga za rabo v slovenskem jeziku. Poseben primer je navedba imen Capodistria in Kopar kot enakovrednih eksonimov (pri čemer je dandanes zaradi uradne dvojezičnosti v slovenski Istri Capodistria tudi sodoben endonim).

V obdobju nastanka pravopisa je bilo to ozemlje del Avstrijskega primorja, kronske dežele Avstro-Ogrske z izrazito večetnično prebivalstveno sestavo. Avstrijsko primorje so sestavljali Istra ter Goriška in Gradiška ter mesto Trst. Narodnostno je bila pokrajina zelo pestra. Prevladovali so Italijani in Furlani (40 %), sledili so jim Slovenci (31 %) in Hrvati (19 %) ter ostale etnične skupine (10 %). Pogled na deleže etničnih skupin v posamezni pokrajini pa kaže, da so v Istri (kamor je spadal tudi Koper) prevladovali Hrvati (43,5 %), sledili so jim Italijani (38,1 %), na tretjem mestu pa so bili Slovenci (14,3 %). Odsotnost dojemanja imena Koper kot slovenskega endonima torej lahko razumemo kot posledico skromnega deleža slovenskega prebivalstva (Küstenland 2020).

Poimenovanih topografskih objektov, ki jim že Levec pripisuje eksonimsko različico, takšen status pa imajo tudi v sodobnosti, je 164. Med njimi se identične eksonimske različice, kot jih je uporabil Levec, pojavljajo tudi v novejših virih, na katerih temelji Slovar slovenskih eksonimov (Kladnik in Perko 2013a) – takšnih primerov je 15. V dveh primerih slovar vira njunega zajema ne navaja; gre za imeni Inomost in Monakovo, ki pa sta v nekaterih drugih virih identificirani kot nekdanja oziroma arhaična eksonima (na primer Upelj 2018). Imen, ki jih aktualni slovar ne vsebuje, a jih Levec navaja kot eksonime in jim takšen status lahko pripišemo tudi s sodobnega gledišča, je 151. Navajamo jih v preglednici 4, pri čemer je v prvem stolpcu zapisan endonim, kot ga navaja Levec (če ga ne, je to označeno s pomišljajem –), v drugem stolpcu je naveden eksonim, kot ga navaja Levec (če navaja več alternativnih eksonimov, so posamezne navedbe ločene s poševnico /), v tretjem sta navedena sodobna endonim in eksonim (slednji le v primeru, če ga navaja Slovar slovenskih eksonimov, sicer je uporabljen znak –), zadnji stolpec pa je namenjen opombam.

Imena v končnem naboru eksonimov (preglednica 4, drugi stolpec), ki jih aktualni Slovar slovenskih eksonimov (Kladnik in Perko 2013a) še ne vsebuje, lahko označimo kot arhaične eksonime, katerih raba je v sodobnem jeziku sicer neustrezna, je pa njihova obravnava nujna z vidika jezikovne kulturne dediščine. Pripomore lahko tudi k lažjemu razumevanju starejših besedil, zato bi bilo vsaj nekatere smiselno vključiti v obstoječi slovar.

5 Sklep

Prvi slovenski pravopis v slovenskem jeziku, izdan leta 1899, eksplicitno navaja obstoj eksonimov, za katere sicer ne uporablja sodobne terminologije. Dejstvo, da se je že Levec zavedal obstoja tovrstnih imen, kaže, da so eksonimi razmeroma star pojav tudi v slovenskem jeziku. V grobem jih lahko razdelimo na eksonime, ki so nastali zaradi v času nastanka aktualnih pravil prečrkovanja iz posameznega jezika, in na klasične eksonime. Posebej zanimiv je tudi avtorjev napotek piscem glede rabe eksonimov v odvisnosti od ciljne publike. Sklenemo lahko, da glede zapisa tujih zemljepisnih imen Levec upošteva dve knjižni normi, to je normo namenjeno »preprostemu narodu, ki ne zna brati tujih črk« (Levec 1899, 69), in normo, namenjeno bolj izobraženim bralcem. Levčev pravopis se osredinja predvsem na zemljepisna imena v naši bližini oziroma v evropskem kulturnem prostoru. Popolnoma pa so izpuščena imena iz nelatiničnih pisav in imena na drugih celinah, ki jih avtor ne omenja niti v splošnem niti v slovarskem delu.

Dojemanje eksonimov v obravnavanem pravopisu moramo gledati skozi perspektivo tedanjega časa, ko je bila politična razdelitev Evrope drugačna kot v sodobnosti. Hkrati velja upoštevati različne raznarodovalne težnje večinskih narodov in načela tedanje rabe uradnih jezikov (številne nemške imenske oblike na slovanskem poselitvenem območju Cislajtanije, močna prevlada madžarskih imenskih oblik na območju Translajtanije, prisotnost italijanskih imen v Istri).

Preglednica 4: Seznam evidentiranih eksonimov v Levčevem pravopisu, ki jih aktualni slovar slovenskih eksonimov še ne vsebuje.

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
–	Amfipol	Amphípolis/Amfipolis	
Carlopage	Bag	Karlobag/–	Carlopage je italijansko ime. Do leta 1850 je bilo v veljavi ime Carlobago, po tem letu pa Karlopage.
Neusohl/Besztercze Bánya	Banjška Bistrica	Banská Bystrica/ Banska Bistrica	Neusohl je nemško ime, Besztercze Bánya je madžarsko ime.
Berlin	Berolin	Berlin/–	
Biała	Biala/Bela	Biała/–	
Bibracte	Bibrakta	Bibracte/–	
Bober	Bobrava	Bóbr, Bobr/–	Bober je nemško ime za češko-poljsko reko.
Bunzlau	Boleslav	Bolesławiec/–	Bunzlau je nemško ime za poljsko mesto.
Bonn	Bona	Bonn/–	
Beregh	Bregi	Bereg/–	Identifikacija pomensko ni povsem jasna. Verjetno gre za poimenovanje nekdanje madžarske grofije, ki je po trianonski pogodbi večinoma pripadla tedanji Češkoslovaški, po drugi svetovni vojni pa Sovjetski zvezi oziroma Ukrajini.
Bregenz	Bregnica	Bregenz/–	Staroslovensko tudi Brežnica.
Lundenburg	Bretislav	Břeclav/–	Pojavlja se tudi eksonimska oblika Breclav; Lundenburg je nemško ime.
Breisach	Breze	Breisach/–	
Březová	Brezova/Bzezova	Březová/–	
Breisgau	Brisgava	Breisgau/–	
Bříšťany	Bríščani	Bříšťany/–	
Furth	Brod	Fürth/–	
Brügge	Bruga	Brugge; Bruges/–	
Braunschweig	Brunsvik	Braunschweig/–	
Achen	Cahe	Aachen/–	
Cyclades	Ciklade	Kiklades/Kikladi	
–	Cirene	Kýrene; Cyrene; Shāhhāt/ Kirena; Kirene	
Čačak	Čaček	Čačak/–	

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Čuprija	Čuprija	Čuprija/-	
Tetschen	Dečín	Děčín/-	Tetschen je nemško ime; v času nastanka pravopisa je tam živel močna nemška manjšina.
Giongyes	Dindeš	Gyöngyös/-	Hrvatje na Madžarskem naselje imenujejo Đunđuš, izvorno ime pomeni »izdelan iz biserov«. Gre za najverjetnejšo lokacijo.
Jokö	Dobra voda	Dobrá Voda/-	Jokö (sodobno Jókó) je madžarsko ime; v času nastanka pravopisa je bilo to območje del madžarske krone.
Langenlois	Dolga Luža	Langenlois/-	
Dugopolje	Dolgo polje	Dugopolje/-	
Doly	Doli	Doly/-	
Dąbrowa	Dobrava/Dobrava	Dąbrowa/-	
Somos	Drinov	Drienov/-	Izvirno ime Somos je madžarsko.
Dubis	Dub	Le Doubs/-	
Dźwierzuty	Dźvježute	Dźwierzuty/-	
Aegae	Ege	Aigai/Ajge	Ege je sodobni hrvaški eksonim.
-	Fidene	Fidene/-	
Franken	Frankonija	Franken/Frankovska	
Weissenfels	Fužine	Weißenfels/-	
Gödöllő	Gedelov	Gödöllő/-	
Gemona	Glemona	Gemona del Friuli;Glemone/ Humin; Gumin	
Gleiwitz	Glivice	Gliwice/-	Gleiwitz je nemško ime, v času nastanka pravopisa je bilo to nemško ozemlje.
Hluboká	Globoka	točna identifikacija ni mogoča	Lahko gre za češko mesto Hluboká nad Vltavou, a je to ime v veljavi šele od leta 1912 (pred tem Podhrad), lahko pa gre za poimenovanje gradu Hluboká ali pa kakšno manjše istoimensko naselje.
Glogau	Glogova	Głogów/-	Glogau je nemško ime, v času nastanka pravopisa je bilo to nemško mesto.
Gnesen	Gnezno	Gniezno/-	Gnesen je nemško ime; nenavadno je, da ga pravopis navaja klub dejstvu, da je bilo to tudi v času nastanka pravopisa poljsko ozemlje.

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Koralpe	Golovec	Koralpe/Golica	
Hora	Gora	identifikacija ni mogoča	To ime ima več topografskih objektov na Češkem.
Auspitz	Gostopeč	Hustopeče/-	Auspitz je nemško ime.
Gröningen	Groninga	Gröningen/-	
Halys	Halij	Kızılırmak/-	Reka je znana tudi pod imenom Halys; izvorno ime Kızılırmak pomeni »Rdeča reka«.
Eger Jagar.	Heb	Eger/-	Viri navajajo tudi slovenski eksonim.
Chlum	Hlum	Chlum/-	Ime več čeških naselij.
Chmelník	Hmelnik	Chmelník/-	
Chrastov	Hrastov	Chrátov/-	
Chrástany	Hrašćani	Chrástany/-	
Chudoba	Hudoba	Chudoba/-	Lahko gre za poljski ali češki endonim.
Iglau	Iglava	Jihlava/-	Iglau je nemško ime; naselje od 13. stoletja velja za nemški jezikovni otok.
Eibiswald	Ivnica	Eibiswald/Ivnik	
Eisach	Izaka	Isarco/-	Eisach je izvorno nemško ime, saj je Južna Tirolska postala del Italije šele po prvi svetovni vojni.
Camenz	Kamenica	Kamieniec Ząbkowicki ali Kamenz/-	Identifikacija ni jasna. V prvem primeru gre za poljsko vas, v drugem pa za vzhodnonemško mesto (v lužiški srbščini Kamjenc).
Kęty	Kenti	Kęty/-	
Glatz	Kladsko	Kłodzko/-	Slovensko ime je enako češkemu; Glatz je nemško ime – v času nastanka pravopisa je bilo to ozemlje nemško.
Coblenz	Koblíce	Koblenz/-	Endonimska imenska oblika Coblenz je bila v rabi do leta 1926.
Köln	Kolonija	Köln/-	Viri navajajo tudi arhaični slovenski eksonim Kelmorajn.
Komorn	Komarno	Komárom/-	Komorn je nemško ime.
Kottbus	Kotvica	Cottbus/-	Kottbus je staronemška imenska oblika.
Kragujevac	Kragujevec	Kragujevac/-	
Králové Hradec	Kraljev Gradec	Hradec Králové/Kraljevi Gradec	Glede na prevod izvirnega češkega imena bi moralo biti ustrezno slovensko ime Kraljičin Gradec.

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Křičeň	Kričenj	Křičeň/-	
Chur	Kurija	Chur/-	
-	Lacija	Lazio/Lacij	
-	Leontini	Lentini/-	Sicilijanska oblika imena je Lintini, latinska Leontium, nekdanje znano tudi kot Leontini ali Leontinoi.
Leech	Liha	Lech/-	Navedena je verjetna identifikacija zemljepisnega imena.
Litomýšl	Litomišel	Litomýšl/-	Zanimivo je, da Levec v pravopisu ni uporabil nemškega imena Leitomischl, čeprav je bilo v tistem času mesto poseljeno z Nemci, ki so jih z Beneševimi dekreti izgnali leta 1945.
Lšteň	Lščenj	Lšteň/-	
Lubiąż	Lubjonž	Lubiąż/-	Glede na dejstvo, da je bilo območje do druge svetovne vojne del Nemčije, preseneča, da Levec za izvorno ime ni uporabil nemške imenske oblike Leubus.
Lützen	Lužin	Lützen/-	
Meziříčí	Medrečje	Meziříčí/-	
Milae	Mile	Mílos/Melos; Milos	Navedena je verjetna identifikacija zemljepisnega imena.
Maros Vásárhely	Moriški Novi trg	Târgu Mureş/-	Izvorno ime je madžarsko, obe imeni pa pomenita »trg, tržnica ob Murešu«. Območje je po prvi svetovni vojni postalo del Romunije.
Nürnberg	Norimberg	Nürnberg/-	Slovenski eksonim verjetno izhaja iz češke imenske oblike Norimberk.
Ujvár	Novi grad	Uivar/-	Izvorno ime je madžarsko.
Dulcigno	Odsinj	Ulcinj/-	Dulcigno je italijansko ime, zaradi večinskega albanskega prebivalstva je v rabi tudi ime Ulqin ali Ulqini.
Herrenhut	Ohranov	Herrnhut/-	Eksonim izhaja iz lužiškosrbskega imena Ochranow ali češkega Ochranov.
Oppeln	Opolje	Opole/-	Oppeln je nemško ime. V času nastanka pravopisa je bilo to nemško ozemlje, večinsko poseljeno s Poljaki.
Oświęcim/ Auschwitz	Ošvjenčim/ Osvetim	Oświęcim/Ošvienčim	Auschwitz je nemško ime. Tako se je med drugo svetovno vojno imenovalo tamkajšnje koncentracijsko taborišče.

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Pfalz	Palacija/Palatinsko	Pfalz/Pfalška	Slovenski eksonim Palatinsko izhaja iz dejstva, da je bilo območje nekoč pod jurisdikcijo grofa Palatina.
Pedena	Pičan	Pičan/-	Pedena je italijansko ime, viri navajajo tudi slovenski eksonim Pičan.
Plataeae	Plateje	Plataiai; Plátaia/Plataje	
Daruvar	Podborje	Daruvar/-	
Podgórze	Podgoze/Podgorje	Podgórze/-	
Kapolna – Kerkas	Pokrivnica	Kerkáskápolna/-	
Pilsen/Plzeň	Polzenj	Plzeň/Plzen	Pilsen je nemško ime.
Pommern	Pomoransko	Pommern; Pomorze/ Pomorjanska	
Pozsony	Požunj	Bratislava/-	Izvirno ime je madžarsko; iz njega je izpeljan tudi tedanji slovenski eksonim. Slovaško ime Bratislava je v rabi od leta 1919, pred tem so tudi Slovaki uporabljali iz nemščine izhajajoče ime Prešporok.
Preneste	Prenesta	Foro civile di Preneste; Palestrina/-	Navedena je verjetna identifikacija zemljepisnega imena.
Prísečnice	Presečnice	Prísečnice/-	Kljub močni nemški prisotnosti v času nastanka pravopisa je zanimivo, da Levec ni uporabil nemške imenske oblike Prešnitz kot izvirne.
Příbram	Pribram/Pšibram	Příbram/-	
Przemysł	Psemišel	Przemysł/-	
Győr	Rab	Győr/-	Izvirno ime je madžarsko, Ráb je slovaški eksonim, viri kot slovenski eksonim navajajo tudi imensko obliko Jura.
Rzeczyca	Rečica	Rzeczyca/-	
Regen	Rezna	Regen/-	
Regensburg	Rezno/Ratisbona	Regensburg/-	Eksonim Rezno verjetno izhaja iz češkega eksonima Řezno, Ratisbona pa je italijanska imenska oblika.
Semmering	Semernik	Semmering/-	
Sajó	Slana	Sajó, Slaná/-	
Sokoł	Sokol/Sokov	Sokoł/-	

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Szepes	Spiška	Spiš, Spisz/–	Izvirnik je madžarski, do 19. stoletja del Ogrske, zdaj pa je razdeljeno med Slovaško in Poljsko.
Spree	Spreva	Spree/–	Slovenski eksonim verjetno izhaja iz češkega imena Spréva.
Stargard	Stari grad	Stargard Szczeciński/	Stargrad (in Pommern) je nemška imenska oblika.
Staro mjesto	Staro mesto	identifikacija ni mogoča	
–	Susa	Shush/Suza	
Zwittau	Svitava	Svitava/–	Zwittau je staro nemško ime za češko reko, sodobni nemški eksonim je Zwittawa.
Zwittau	Svitave	Svitavy/–	Zwittau je nemško ime za češko mesto, ki je bilo do druge svetovne vojne večinsko poseljeno z Nemci.
Svobodné dvory	Svobodni dvori	Svobodné Dvory/–	
Škärding	Šarnica	Scharnitz/–	Navedena je verjetna identifikacija zemljepisnega imena.
Sasvár	Šasin	Šaštín/–	Izvirno ime Sasvár je madžarsko.
Szczawnica	Ščavnica	Szczawnica/–	
Štávnice	Ščavnice	Štávnice/–	
Szyk	Šik	Szyk/–	
Šípy	Šipi	Šípy/–	
Szumina	Šumina	Szumina/–	Naselje je bilo do druge svetovne vojne del Poljske, zato je poslovenjen zapis narejen po pravilih za poljski jezik.
Thermae	Terme	Therma/–	
Teschen	Tešin	Cieszyn; Těšín/–	Teschen je nemško ime; v času nastanka pravopisa je bilo območje poseljeno večinoma z Nemci, ki so po letu 1920 zapustili območje.
Wittingau	Trebnj	Třeboň/–	Wittingau je nemško ime.
Trzebnica	Tšebnica	Trzebnica/–	
Tubingen	Tubinga	Tübingen/–	
Turócz	Turec	Turiec/–	Izvirno ime je madžarsko, do 1920 je bil kraj del Ogrske.
Velenj	Velenj	Velenj/–	
Lago Maggiore	Veliko jezero	Lago Maggiore/–	Pojavlja se tudi italijansko ime Verbano.

endonim (Slovenski pravopis 1899)	eksonim (Slovenski pravopis 1899)	sodobni endonim/eksonim (Slovar Slovenskih eksonimov 2013a)	opomba
Udine	Vidim	Udine; Udin/Videm; Viden	
Weimar	Vojmir	Weimar/-	
Vlčkov	Volčkov	Vlčkov/-	
Wołyn	Volin	Wołyń/-	
Wołnowiec	Volnovec	Wołnowiec/-	Ime omenja tudi pater Stanislav Škrabec (1994): »... <i>Wołnowiec (Hohenlohe, vas v Sljesku)</i> «.
Vltava	Voltava	Vltava/-	
Siebenbürgen	Zalesje	Transilvania; Ardeal; Erdély; Siebenbürgen/Transilvanija; Erdeljsko; Sedmograška	Ime Zalesje izhaja iz slovanskega imena, ki pomeni »onkraj gozda«.
Görlitz	Zgorelec	Görlitz/-	
Žďár	Žďar/Žjar	Žďár nad Sázavou/-	Kljub nemškemu eksonimu Saar Levec kot izvirne ni navedel nemške oblike imena temveč češko.
Vas	Železno mesto	Vas megye/Železna županija ali Vasvár/-	Podani sta dve možni identifikaciji na podlagi nemške ustreznice Eisenburg, iz katere verjetno izhaja Levčev prevod oziroma eksonim. V prvem primeru gre za ime administrativne enote, v drugem pa za ime naselja, za katerega se pojavlja tudi slovenski eksonim Železnograd.
Zittau	Žitava	Zittau/-	Slovenski eksonim izhaja iz češke imenske oblike Žitava, podobna je tudi lužiškosrbska oblika Žitawa.
Saybusch	Živec	Żywiec/-	Saybusch je nemško ime. Od 1772 do začetka 19. stoletja je bilo to ozemlje del avstrijske Poljske z nemščino kot uradnim jezikom.

Glede vpliva starejšega vira (Atlanta) na Pravopis 1899 lahko ugotovimo, da je ta opazen pri dobri polovici primerov, medtem ko je pri dobri tretjini primerov v pravopisu uporabljen drugačen eksonim. Podobna ugotovitev velja za vpliv obravnavanega pravopisa na Orožnov šolski atlas.

Slovar (preglednica 4) doslej neidentificiranih oblik slovenskih eksonimov je glavni rezultat analize pravopisa in lahko pomeni osnovo za vpis na novo identificiranih eksonimov v že obstoječi Slovar slovenskih eksonimov (Kladnik in Perko 2013a).

Zahvala: Raziskava je bila opravljena v okviru programa Geografija Slovenije (P6-0101), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

6 Viri in literatura

- Ahačič, K. (ur.) 2015: Slovenske slovnice in pravopisi. Medmrežje: www.fran.si/slovnice-in-pravopisi (7. 10. 2020).
- Brinar, J. 1928: Slovarček zemljepisnih imen, njih izvir in pomen. Celje.
- Dobrovoljc, H. 2015: Fran Levec, Slovenski pravopis. Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes. Medmrežje: <https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/34/1899-levec> (7. 10. 2020).
- Eiselt, I. 2010: Zimske urice proste. Medmrežje: <http://www.dedi.si/dediscina/176-zimske-urice-proste> (7. 10. 2020).
- Fridl, J., Kladnik, D., Orožen Adamič, M., Perko, D., Urbanc, M. (ur.) 2005: Atlant. Ljubljana.
- Gašperič, P., Orožen Adamič, M., Šumrada, J. 2012: Zemljevid Ilirskih provinc iz leta 1812. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612543907>
- Geršič, M. 2019: Raba zemljepisnih imen v potopisu V petih letih okrog sveta. Geografski obzornik 66-1.
- Geršič, M., Kladnik, D. 2015: Slovenian geographical names as exonyms. Confirmation of the Definitions: Proceedings of the 16th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting. Hamburg.
- Geršič, M., Kladnik, D. 2016: The Croatian-Slovenian bilateral project on exonyms. Criteria for the Use of Exonyms: Proceedings of the 17th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting. Hamburg.
- Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names. New York, 2007. Medmrežje: https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/pubs/Glossary_of_terms_rev.pdf (12. 10. 2020).
- Hrvatini, M., Kladnik, D., Perko, D. (ur.) 2003: Veliki šolski atlas. Tržič.
- Kladnik, D. 1995: Problemi standardizacije tujih zemljepisnih imen na primeru Velikega družinskega atlasa sveta. Geografija v šoli 4-1.
- Kladnik, D. 2005: Geografov pogled na tuja zemljepisna imena. Geografski vestnik 77-2.
- Kladnik, D. 2006: Tuja zemljepisna imena v slovenskem jeziku: razvojni vidiki in problematika njihove rabe. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Kladnik, D. 2007a: Characteristics of exonym use in selected European languages. Acta geographica Slovenica 47-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS47203>
- Kladnik, D. 2007b: Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta. Geografija Slovenije 14. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545291>
- Kladnik, D. 2007c: Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen. Georitem 2. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545253>
- Kladnik, D. 2007d: Types of exonyms in the Slovene language. Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names: Approaches towards the Resolution of an Apparent Contradiction. Wien, Berlin.
- Kladnik, D. 2009a: Semantic demarcation of the concepts of endonym and exonym. Acta geographica Slovenica 49-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS49206>

- Kladnik, D. 2009b: Odrpte dileme pomenske razmejivte izrazov endonim in eksonim. *Geografski vestnik* 81-2.
- Kladnik, D. 2016: Dealing with exonyms in Slovenia. *Information Bulletin* 50. Medmrežje: http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/Bulletin/UNGEGN%20bulletin%2050_FINAL.pdf (13. 10. 2020).
- Kladnik, D., Bole, D. 2012: The life of Slovenian exonyms and their familiarity in the professional community. *Acta geographica Slovenica* 52-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS52204>
- Kladnik, D., Ciglič, R., Hrvatini, M., Perko, D., Repolusk, P., Volk Bahun, M., Krek, S. 2013: Slovenski eksonimi. *Geografija Slovenije* 24. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546021>
- Kladnik, D., Crljenko, I., Čilaš Šimpraga, A., Geršič, M. 2017: A comparison of Croatian and Slovenian exonyms. *Acta geographica Slovenica* 57-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.4653>
- Kladnik, D., Geršič, M. 2014: A Gazetteer of Slovenian Exonyms. The Quest for Definitions: Proceedings of the 14th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting. Corfu.
- Kladnik, D., Geršič, M. 2016: Cigale's world atlas and its influence on Slovenian exonyms. Joint Commission Seminar on Historical Maps, Atlases and Toponymy. Leipzig.
- Kladnik, D., Geršič, M. 2018: Colours expressed in Slovenian exonyms. A Survey of Exonym Use: Proceedings of the 19th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting. Prague.
- Kladnik, D., Perko, D. 2007: Problematična imena držav v slovenskem jeziku. *Geografski vestnik* 79-2.
- Kladnik, D., Perko, D. 2013a: Slovar slovenskih eksonimov. Ljubljana, Kamnik. Medmrežje: www.termina.net (7. 10. 2020).
- Kladnik, D., Perko, D. 2013b: Slovenska imena držav. *Geografija Slovenije* 25. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546052>
- Kladnik, D., Perko, D. 2015a: Družbena občutljivost standardizacije imen držav na primeru Južne Afrike in Moldavije. *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana. DOI: https://doi.org/10.3986/9789610504429_20
- Kladnik, D., Perko, D. 2015b: Problematika poimenovanja držav in odvisnih ozemelj. *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana. DOI: https://doi.org/10.3986/9789610504429_19
- Kladnik, D., Perko, D. 2017: Ustreznejša raba slovenskih zemljepisnih imen. *Geografski vestnik* 89-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV89205>
- Kladnik, D., Perko, D. 2018: Velika in mala začetnica ter drugi problemi zapisovanja slovenskih zemljepisnih imen. *Geografski vestnik* 90-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV90207>
- Kladnik, D., Perko, D. 2019: Še nekaj problemov pisanja zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. *Geografski vestnik* 91-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV91107>
- Kladnik, D., Pipan, P. 2014: Familiarity with Slovenian exonyms in the professional community. *Els noms en la vida quotidiana: actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*. Barcelona.
- Kladnik, D., Urbanc, M. 2011: Nature of endonyms: the Slovenian perspective. *Trends in Exonym Use: Proceedings of the 10th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Tainach, 28-30 April 2010*. Hamburg.
- Kladnik, D., Urbanc, M., Fridl, J., Orožen Adamič, M., Perko, D. 2006: Ein Kartenfund in Slowenien und sein Faksimilendruck: Ein wichtiges Ereignis für Sloweniens und Österreichs historische Geographie. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft* 148.
- Küstenland 2020. Medmrežje: <https://deutsche-schutzgebiete.de/wordpress/projekte/oesterreich-ungarn/oesterreich/kuestenland/> (12. 10. 2020).
- Levec, F. 1899: Slovenski pravopis. Dunaj.
- Medved, J. 1969: O načelih za pisavo tujih geografskih imen. *Geografski obzornik* 16-2.
- Melik, A. 1928: Pisava krajevnih imen. *Geografski vestnik* 4.
- Moder, J. 1972: O Pisavi in izreki zemljepisnih imen. *Veliki atlas sveta*. Ljubljana.
- Orel, I. 2003: Zemljepisna imena v slovenskem časopisju do srede 19. stoletja. *Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika – Slovenska zemljepisna imena*. Pišece.

- Orožen Adamič, M. 1997: Pregled slovenskih eksonimov. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Orožen, F. 1902: Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Dunaj.
- Perko, D. 1996a: Sporna imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik 43-3.
- Perko, D. 1996b: Standardizirana imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik 43-4.
- Perko, D., Jordan, P., Komac, B. 2017: Exonyms and other geographical names. Acta geographica Slovenica 57-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.4891>
- Perko, D., Kladnik, D. 2001: Tuja geografska imena. Družinski atlas sveta. Ljubljana.
- Perko, D., Kladnik, D. 2017: Slovenian exonyms in North America. Acta geographica Slovenica 57-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.4777>
- Perko, D., Kladnik, D. 2019: Slovenski eksonimi v sosedstvu Slovenije. Geografski vestnik 91-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV91208>
- Shepherd, R. W. 1911: Historical Atlas. New York.
- Slovenski pravopis. Ljubljana, 2001.
- Škrabec, S. 1994: Jezikoslovna dela 2. Nova Gorica.
- Upelj, B. 2018: Pozabljena slovenska imena tujih mest. Dnevnik, 23. 10. 2018. Medmrežje: <https://www.dnevnik.si/1042844436> (12. 10. 2020).
- Urbanc, M., Fridl, J., Kladnik, D., Perko, D. 2006: Atlant and slovene national consciousness in the second half of the 19th century. Acta geographica Slovenica 46-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS46204>

7 Summary: Slovenian exonyms through the lens of the first Slovenian normative guide

(translated by DEKS d. o. o.)

Most analyses of Slovenian exonyms to date have largely been based on cartographic sources, ignoring Slovenian normative guides as possible sources of exonyms. This led the author of this article to conduct an in-depth analysis of the first Slovenian normative guide. It was compiled by Franc Levec and published in Vienna in 1899. The main interest was in the influences on the formation of exonyms in the normative guide and the influence of the normative guide on the use of exonyms in later cartographic and geographical works. Matej Cigale's *Atlant*, the first Slovenian world atlas published between 1869 and 1877, and Fran Orožen's *Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom* (Geographical Atlas for Primary Schools with Slovenian as the Language of Instruction) published in 1902 were taken into account as an older and later references, respectively.

The corpus of names analyzed contains geographical names that are defined as endonyms by Levec or that differ from current endonyms. The corpus includes 274 names of topographic features, for which the author provides 291 exonyms. From the selection of exonyms provided, first those that appear in identical form in either Cigale's *Atlant* or Orožen's school atlas were eliminated. There were eighty-one such exonyms. This left 193 topographic features referred to with exonyms in the normative guide for further examination. In this group, a distinction must first be made between exonyms understood as such by Levec at the end of the nineteenth century that today are actually considered endonyms due to past changes in the political borders, and other exonyms.

The first group includes thirty-one names, primarily those used in multiethnic Austria-Hungary of that time. In the Austrian part of the monarchy, or Cisleithania, the official language was German, but some provincial languages were also used as official languages in specific provinces; however, in the Hungarian part of the monarchy, or Transleithania, only Hungarian was the official language. In addition to Germans and Hungarians, major ethnic groups in the monarchy also included Czechs, Slovaks, Poles, Ukrainians, Slovenians, Croats, Serbs, Romanians, and Italians. Due to historical reasons, some of them were politically cut off from their larger ethnic communities. All of this influenced the

understanding of endonyms, even though they were not used systematically with regard to the predominant ethnic community. This paradigm already proves to be wrong in Dalmatia, where numerous Italian names were used as endonyms, even though most of the population there was Slavic. The tradition of using specific endonym forms clearly originates from older historical periods; in the case of Dalmatia, this was the Republic of Venice, but it should be noted that even the French, who established the Illyrian Provinces in that territory, used Italian names.

There are a total of 162 names of topographic features to which exonyms were already ascribed by Levec and that retain that status in the present. Identical exonym versions among them as used by Levec also appear in more recent sources on which *Slovar slovenskih eksonimov* (Dictionary of Slovenian Exonyms) is based; there are ten such examples. In two cases, the dictionary does not provide their place of origin; these are the names *Inomost* 'Innsbruck' and *Monakovo* 'Munich', which some other sources identify as former or archaic exonyms. There are 150 names that are not included in the current dictionary, but that Levec treated as exonyms, and they can also be ascribed that status today (they are presented in Table 4). These can be described as archaic exonyms, which can no longer be used in modern language, but their examination is vital from the perspective of linguistic cultural heritage. Because they can ease the interpretation of historical texts, it would make sense to include them in the current dictionary.

It can be established that the first Slovenian normative guide already explicitly demonstrates the existence of exonyms. The fact that Levec was already aware that such names existed shows that in Slovenian, too, exonyms are a relatively old phenomenon. Especially interesting is also the author's advice to writers on the use of exonyms depending on the target audience. It can be concluded that Levec took into account two standard norms for writing foreign geographical names: one intended for »the common folk that cannot read foreign letters« and one intended for more educated readers. Levec's normative guide primarily focuses on geographical names in Slovenia's vicinity or the European cultural environment, omitting all non-Roman-script names and names on other continents, which he mentions neither in the general nor lexicographic part of the normative guide.

The understanding of exonyms in this normative guide must be viewed from the perspective of the period when it was published, when Europe's political borders were different than today. In addition, various assimilatory tendencies of the majority nations and the principles of using official languages at that time should be taken into account (e.g., many German names in the ethnic Slavic parts of Cisleithania, a strong predominance of Hungarian names in Transleithania, and the presence of Italian names in Istria).

With regard to the influence of the older source (*Atlant*) on the 1899 normative guide, it can be established that this influence is evident for just over half of all cases, whereas a different exonym is used in the normative guide for just over a third of cases. Similar applies to the impact of the normative guide on Orožen's school atlas.

The main outcome of this analysis is a dictionary (Table 4 in the main text) of yet unidentified forms of Slovenian exonyms, which may form a basis for adding newly identified exonyms to the current *Dictionary of Slovenian Exonyms*.